

Program proti šikanování Strategie šetření šikany (příloha Preventivního programu)

Prameny:

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j. MSMT- 22294/2013-1

KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 255 s. ISBN 80-717-8513-X

1. Úvod

Naše škola se mimo jiné setkává s drobnými přestupky, které lze někdy označit za projevy šikany, agresivity nebo nesnášenlivosti. Pedagogický sbor se soustřeďuje na prevenci těchto jevů, řídí se následujícími pravidly:

- nepodceňuje žádné detaily,
- jakákoli kamufláž nebo řešení „na oko“ nemá smysl,
- dodržuje postup krok za krokem,
- vše si opakovaně ověřuje,
- respektuje osobnost každého zúčastněného,
- kde cítí, že na problém nestačí, obrátí se na odborníky,
- reflexe vlastních postojů ke vztahům ve třídě (tendence přehlížet ze strachu, zveličovat).

2. Strategie šetření šikany, Scénář „první pomoci“ při šikaně

- Třídní učitel – problém zjistí, oznámí věc školnímu metodikovi prevence a zajistí základní informace v krátkém časovém horizontu
  - odhadne, o jak závažný problém jde (stádium šikany)
  - zajistí a uskuteční rozhovor s informátory a oběťmi (vždy odděleně)
  - nalezne vhodné svědky
  - provede individuální, případně konfrontační (v ojedinělých případech) rozhovory se svědky
  - zajistí ochranu oběti (v případě nutnosti to může být krok č. 1)
  - uskuteční rozhovor s agresory, případně je konfrontuje
  - informuje VP
- Školní metodik prevence – vyhodnotí údaje od třídního učitele
  - svolá výchovnou komisi (školní metodičky prevence, výchovné poradkyně, ředitelka školy, třídní učitel) a přednese problém se zjištěnými informacemi
  - zajistí rozhovor s rodiči oběti a agresorů (vždy odděleně)
  - provede vyhodnocení, návrh opatření
  - pracuje s celou třídou
  - je-li to potřeba, kontaktuje kompetentní instituce
- ředitelka
  - zasahuje pouze po požádání třídního učitele nebo školního metodika prevence

3. Postup při šetření šikany

a) Odhad o jak závažný problém jde

Existuje 5 stádií, ve kterých se šikana vyvíjí. Je nutné, abychom se rozhodli, jestli budeme problém řešit sami (stadium 1 až max. 3) nebo jej postoupíme specializované instituci, např. SVP (stadium 4-5):

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich vylévají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je nebaví. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. V případě, že se rozhodneme pro vlastní zásah, je velmi dobré si stanovit intervenční tým. Zpravidla jde o ředitele, třídního učitele, školního metodika prevence, výchovného poradce. Je možná spolupráce s externím pracovníkem. Než zahájíme vlastní šetření, je dobré mít zajištěno organizační zázemí. Jde např. o uvolnění některých žáků či učitelů z hodin, zvýšený dozor o přestávkách, prostor pro třídního učitele, školního metodika prevence apod. V obecné rovině sdělíme informaci kolegům.

b) Rozhovor s informátory a oběťmi

Tento krok je v kompetenci **třídního učitele**. Na počátku zjišťuje vnější obraz šikanování. Hovoříme s těmi, kdo na šikanování upozornili a požádáme je o naprostou mlčenlivost. Mohou to být učitelé, rodiče žáka, spolužáci nebo kdokoli jiný. V **žádném případě** zatím nevyšetřujeme u těch, kteří jsou podezřelými pachateli. Při rozhovoru přijímáme fakta tak, jak jsou podána – nezpochybňujeme, nereagujeme obranně, snažíme se být důvěřiví..., výpovědi zaznamenáváme dostatečně přesně – např. **požádáme o písemnou výpověď**. Jistě je na místě ocenění toho, kdo s informacemi přišel – není to jednoduché se rozhodnout (v případě žáků, rodičů). Škola by měla být na tuto situaci připravená. Jak technicky – existuje **prostor**, kde si můžeme v klidu a bez rušení diskrétně povídat, tak **organizačně**. **Rodiče**, by měli být ubezpečeni (prokazatelně – napsat, kdy jsme spolu mluvili a o čem a založit do spisu), že jim pomůžeme, domluvíme se s nimi na případné ochraně dítěte a vzájemné spolupráci. Naznačíme jim příští kroky s tím, že budou informováni. Je nutné, aby **o rozhovoru s obětí agresora nevěděli! Přímá konfrontace oběti s agresorem je nepřipustná!**

c) Nalezení vhodných svědků

Třídní učitel, který zná třídu nejlépe, vytipuje vhodné svědky buď ve spolupráci s informátory, nebo se obrátí na ty žáky ve třídě, které budou pravdivě vypovídat (pokud si nejsou jistí o koho jde, je možné využít např. sociometrického šetření – škola spolupracuje se SVP Mozaika). V počátečních stádiích šikany není obtížné svědky nalézt – navíc jsou zpravidla ochotní vypovídat. Později to může být velký problém, neboť žáci začnou přijímat normy agresorů, mají strach apod. Objektivní výpovědi svědků jsou velmi důležité pro další postup. Jde o to, abychom vybrali žáky, kteří s obětí sympatizují, kamarádí s ní nebo ji alespoň neodmítají – ideální jsou tzv. **nezávislí žáci** (ve smyslu nezávislosti na normách agresorů). **Doporučení, že učitel má za svědky vybírat slušné žáky, kteří se dobře učí, je zcela zavádějící.**

d) Individuální, případně i konfrontační rozhovory se svědky

Většinou stačí, když třídní učitel mluví s jednotlivými žáky. Důležité je zorganizovat vše tak, **aby o nich ostatní nevěděli** (lze se domluvit např. po vyučování) a zdůraznit **důvěrnost** rozhovoru. Při zvolení vhodné taktiky se dozvíme prakticky vše, co potřebujeme, tzn. co? kdy? kde? kdo? jak?... se stalo. Konfrontaci svědků můžeme využít, vyskytují-li se ve výpovědích závažné nedostatky či protimluvy. Protože konfrontace je složitá záležitost, třídní učitel by se měl poradit se školním metodikem prevence nebo výchovným poradcem. Je možné, že si svědek vytváří alibi nebo očerňuje jiné. Opět neděláme to, že bychom konfrontovali svědky s agresory a předáme šetření školnímu metodikovi prevence.

e) Ochrana oběti

Dítě, které je šikanované je třeba ochránit do doby, než bude vše vyřešeno. V závažných případech, kdy je třeba žáka uchránit před výraznou agresí, může zůstat i doma a absence bude omluvena.

f) Informace preventivistovi, příp. VP

Informace, které třídní učitel zjistil, předá školním metodičkám prevence nebo výchovným poradkyním a společně stanoví další postup. Školní metodik prevence informuje ředitelku a zajistí informaci rodičů.

g) Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi

Jedná se o poslední krok ve vyšetřování. Tento krok by měl být v kompetenci školního metodika prevence, příp. výchovného poradce. Je nezbytně nutné, být velmi dobře připraveni, jinak jde o ztrátu času. Musíme znát fakta, mít důkazy. Agresori mohou zapírat, lhát, zpochybňovat, vyvracet. Dostávají totiž zprávu, že asi někdo „bonzoval“, což může mít fatální následky. Jednak k pomstě, ale také k zametání stop. Hlavní význam je v **zastavení** jejich činnosti – **chráníme jak oběti, tak i agresory** samé před následky svého jednání. Dá se použít několik technik „přitlačení ke zdi“ (metody znejistění – víme toho hodně, přičemž oni neví co; výhodná je přítomnost dalšího kolegy, mocenské posazení při rozhovoru, konfrontace apod.). Lze např. upozornit na to, že každý další náznak šikanování bude trestán přísněji, vč. možné intervence Policie. Dále je možné nabídnout mírnější postup při sankcích v případě jejich spolupráce. Nenecháme se zatáhnout do jejich hry. V podstatě nepotřebujeme jejich doznání. Máme toho tolik, že to bohatě stačí! Z výpovědi agresorů poznáme, že jsou informováni a tudíž připraveni, potom hovor bude víceméně formální, anebo poznáme, že mají snahu spolupracovat. Vždy **chráníme** zdroje svých informací.

h) Výchovná komise

Výchovná komise ve složení třídní učitel, výchovné poradkyně, školní metodičky prevence a vedení školy se navzájem doplňuje a informuje v činnosti. Pokud šetření probíhá řádně, veškeré informace získá, není potřeba využívat metodu vnějšího nátlaku. Pokud ovšem agresor zapírá, manipuluje se svědky a vyhrožuje oběti, využíváme zde metody vnějšího nátlaku (viz bod g). Jde o společné setkání pedagogů a žáka – agresora i jeho rodičů, příp. zástupce externí instituce, pokud se podílela – např. pracovník SVP, Policie ČR apod. Zhotovujeme písemný zápis, zúčastněné osoby podepíší. Výchovná komise se sejde také při návrhu výchovných opatření.

i) Rozhovor s rodiči oběti a agresorů

Školní metodik prevence nebo výchovný poradce informují rodiče oběti a agresorů o situaci a ubezpečí je, že situace se řeší a o výsledku je budeme informovat.

j) vyhodnocení, návrh opatření

Škála výchovných opatření, která je možným výstupem šetření podezření ze šikany nebo prokázané šikany:

- domluva třídního učitele, informace rodičům
- napomenutí třídního učitele
- důtka třídního učitele
- důtka ředitele školy
- snížená známka z chování
- podmíněné vyloučení
- vyloučení ze studia

- doporučení rodičům zainteresovaných dětí vyhledat odb. pomoc (SVP, psycholog aj.)
- mimořádná výchovná opatření: doporučení rodičům umístit dítě do pobytového oddělení
- SVP

Rodiče jsou informováni o zjištěních a závěrech školy, příp. šetření jiné instituce školní metodik prevence, příp. výchovným poradcem nebo vedením školy. Následuje dohoda o dalších opatřeních. Je-li třeba, spolupráce s rodiči probíhá již na úrovni informátorů, příp. ochrany obětí.

k) Práce s celou třídou

Po vyšetření šikany a potrestání viníků je třeba pracovat s celou třídou. V rámci třídnické hodiny je třída školním metodikem prevence seznámena s problémem, vč. výchovných opatření. Šikana je problém trvalý a je třeba k tomu tak přistupovat. Nejlepší prevencí je permanentní budování kamarádských a bezpečných vztahů v celé třídě. Při této práci je možné využít služeb externistů (pedagogicko-psychologická poradna, středisko výchovné péče, společenství proti šikaně atd.)

l) Případný kontakt kompetentních institucí

V případě, že šikana dosahuje 4. – 5. stadia, kontaktujeme instituce, které jsou kompetentní při řešení šikany tohoto rozsahu – pedagogicko-psychologická poradnu, středisko výchovné péče (např. MOZAIKA), v případě, že naplňuje skutkovou podstatu trestných činů, kontaktujeme vždy Policii ČR.

Hradec Králové 3. září 2018

Mgr. Jana Hájková
Mgr. Klára Loudová
metodičky prevence rizikového chování